

ARMENIA

ALEGERI PARLAMENTARE 2007

Sîmbătă 12 mai armenii s-au prezentat la secțiile de votare pentru a-și alege un nou parlament. Potrivit sistemului electoral armenesc, din cei 131 de deputați ai Adunării Naționale 90 sînt aleși prin vot proporțional (pe liste de partid), iar restul de 41 prin vot uninominal. Desfășurate într-o atmosferă de calm relativ, dar și de relativă apatie (doar 59,9% dintre alegători și-au exercitat dreptul de vot), alegerile din 12 mai au confirmat preferința armenilor pentru stabilitate, principala formațiune de guvernămînt și susținătoare a președintelui Robert Kočecarian, Partidul Republican al primului ministru Serj Sarkisian, obținînd (potrivit rezultatelor preliminare) 32,89% din voturi, urmată de partidul „Armenia Prosperă” al bogatului om de afaceri Gaghik Țarukian cu 14,71% și de Federația Revoluționară Armeană Dașnakțutiu cu 12,75% din voturi. Nou apărut pe scena politică, fost luptător și actual oligarh, Gaghik Țarukian susține că partidul său „Armenia Prosperă” ar avea 400 de mii de membrii (față de numai 60 de mii cîți are Partidul

Republican!), dar adună în urne doar circa 200 de mii de voturi(!). Toate cele trei partide din fruntea listei preferințelor armenilor îl susțin pe președintele Robert Kočecarian, alegerile din 12 mai marcînd o înfrîngere zdrobitoare a opoziției. Dar care opoziție? O particularitate a vieții politice armenesti este aceea că nici un partid sau lider de partid nu și-a menținut, între două alegeri, statutul de principală forță a opoziției. Dacă în 1996, cînd fostul președinte de atunci, Levon Ter-Petrosian, scotea

tancurile pe străzile Erevanului, Vazghen Manukian și a sa Uniune Democratică Națională erau vîrfurile de lance al opoziției, după venirea la putere a lui Robert Kočecarian și atentatul din parlament din octombrie 1999 opoziția (virulentă) față de putere o fac în special Partidul Popular al lui Stepan Demirgian și blocul „Dreptatea” (în care Demirgian se aliază în principal cu partidul „Republica” al lui Aram Sarkisian), în paralel cu partidul Uniunea Națională a lui Artășes Gheghamian. În ultimii patru ani blocul „Dreptatea” a deținut 14 locuri în parlament, iar Uniunea Națională a lui Gheghamian 8. Anul acesta opoziția se prezintă dezbinată, singura „coalitie” prezentă la alegeri fiind „Impeachment” (de undeva,

departe, Maștoț vede, aude și se întristează...) sudată (din numai două partide mărunte și o organizație civică) în jurul unor sloganuri agresive față de putere, care abia obține 1,28% din voturile de sîmbătă și nu trece pragul minim de 5%. Marii perdanți din 12 mai sînt Partidul Popular al lui Stepan Demirgian (3,7%) și Uniunea Națională a lui Artășes Gheghamian (1,7%), care nu mai reușesc să își conserve reprezentarea parlamentară. Partidul „Jarankutiun” (Moștenirea) al primului ministru de externe al Armeniei post-sovietice, Raffi Hovhannisian, reușește să adune 5,82% din voturi și să își cîștige reprezentarea parlamentară.

Totuși, cea mai periculoasă campanie împotriva președintelui Kočecarian și a puterii a venit nu din partea vechilor adversari, ci din partea unui fost aliat ce doar recent a „descoperit” corupția cercurilor de la putere. Artur Baghdasarian (fost președinte al Adunării Naționale) și al său partid „Orinaț Yerkir” (Țara Legilor), care a intrat în parlament ca aliat al președintelui Kočecarian și al puterii, a fost cel care, după ce „a întors armele”, a făcut cea mai gălăgioasă campanie împotriva foștilor aliați, denunțînd fraudele electorale ce ar fi fost puse la cale de „clanul celor din Karabagh” (referire la președintele Kočecarian, primul ministru Serj Sarkisian și, mai nou, Seiran Ohanian, erou al războiului cu Azerbaidjanul și fost ministru al apărării din Karabagh, recent numit șef al statului major al armatei armenice). „Orinaț Yerkir” obține 6,85% din voturi.

(continuare în pagina 4)

LA DOUĂ SĂPTĂMÎNI

de Mihai STEPAN CAZAZIAN

alegeri

Căldură mare, pentru acest început de mai. Cel puțin la București. Dar și la Erevan unde au avut loc alegeri parlamentare. Ca și pe alte meleaguri lumea s-a înfiebîntat cînd a venit momentul să aleagă. Au ieșit tot ai noștri! Pentru republica din Caucaz nu e rău. Este nevoie de stabilitate și continuitate, după cum a zis și președintele. Cu pași mici dar fermi Armenia merge pe drumul democrației, ca să folosim noua formulă ce a înlocuit-o pe cea cu drumul spre comunism! Realitatea este că țara de la poalele Araratului a făcut multe progrese. Măcar și pentru faptul că au loc alegeri libere chiar dacă o opoziție nepuțincoasă spune contrariul. Pentru acest moment armenii nu aveau nevoie de o schimbare fundamentală a politicii interne sau externe așa că alegătorii au mai dat un mandat actualului partid aflat la guvernare. Chiar dacă pe locul doi s-a situat un partid gen Noua Generație de pe la noi, condus de un oligarh (nu am găsit alt termen!) ce aruncă cu bani, totuși armenii merg înainte. Sînt multe de făcut dar viitorul trebuie să ofere speranță unui popor confruntat cu mari probleme sociale, cu un nivel de trai încă redus pentru mulți, în contrast cu cei cîțiva îmbogățiți locali. „Armenia prosperă”, numește partidul ce s-a situat pe locul doi la alegeri, ar trebui să fie un motto al unei politici de stat. Să sperăm că noii membri ai Adunării Naționale de la Erevan vor lăsa deoparte disputele pentru a oferi o șansă viitorului țării. Armenii au ales cu speranță într-o Armenie prosperă.

SĂ MERGEM ÎN ARMENIA!

Săptămîna trecută a avut loc un eveniment, care cred că a mai scos puțin tineretul armean din letargie. Mai exact ne-am bucurat de vizita unei domnișoare din Armenia pe nume Anoush Tatevosian (v. foto), director al Fundației *Armenian Volunteer Corps*, care împreună cu Fundația *Birthright Armenia* organizează un program de voluntariat pentru tinerii armeni din întreaga lume, cu nobilul scop de a-i atrage să activeze în Armenia în diverse domenii cum ar fi: artă, cultură, civilizație, medicină, jurnalism, asistență socială sau pur și simplu pentru a-și perfecționa cunoștințele de limbă, literatură și istorie armeană. Un proiect care, la prima vedere, pare utopic, dar dacă privim mai atent realizăm că este mai mult decît necesar. Pe scurt Fundația *Birthright Armenia* (care reunește mai multe organizații sub aceeași egidă și cu același scop) oferă tinerilor armeni care doresc să-și redescopere identitatea, un voiaj în Armenia străbună.

Oportunitățile sînt mai mult decît generoase trebuie doar să îndeplinești cîteva condiții stricte.

Astfel Fundația oferă pentru eventualii voluntari sosiți din spațiul Europei foste comuniste călătorie cu avionul gratuită, dus-întors (și după cum se știe, un drum pînă în Armenia nu este ieftin) cursuri gratuite de învățare a limbii armenice, seminarii practice gratuite, evenimente de *networking*, cazarea și masa gratuită, precum și excursii la principalele obiective de interes din Armenia, tot gratuit. În schimb se pune condiția ca tinerii să aibă vîrsta cuprinsă între 20 și 32 de ani, să fie de origine armeană să prezinte două scrisori de recomandare, cu două eseuri despre ce înseamnă a fi armean și despre motivația și dorința de a merge în Patria-mamă. Nu în ultimul rînd cea mai grea

condiție este ca voluntarii să activeze neîntrerupt în Armenia două luni de zile. Condiție greu de îndeplinit pentru mulți dintre noi (oricît ne-am dori)! Perioada de ședere în Armenia este la alegerea celui ce dorește să participe la program. Puteți afla mai multe detalii direct de pe site-ul Fundației la www.birthrightarmenia.org

(continuare în pagina 3)

Juridic
cu
Artin & Levon Sarchizian

COMPUNEREA INSTANTELOR DE JUDECATĂ

Prin noțiunea de compunere a instanțelor de judecată, urmează a înțelege alcătuirea instanței (în înțelesul cel mai restrâns) cu numărul de judecători prevăzut de lege. Se are în vedere caracterul cantitativ al compunerii, mai precis, urmează a înțelege, că noțiunea de «compunere a instanței» vizează numărul de judecători ce trebuie să participe la judecarea unei pricini potrivit normelor ce disciplinează materia dreptului procesual civil.

Potrivit normelor legale, în primă instanță, indiferent că aceasta urmează înaintea judecătorilor, tribunalelor ori a curțiilor de apel, judecata se va face de către un singur judecător, cu excepția acelor pricini ce sunt calificate ca făcând parte din categoria litigiilor de muncă sau asigurări sociale.

Depășind, faza judecării în primă instanță urmează a deveni incident principiul colegialității, care consacră regula generală potrivit căreia activitatea de judecată va fi îndeplinită în colectiv de mai mulți judecători și nu de unul singur.

Se impune a face precizarea ca și în cazul în care este incident acest principiu, iar pricina trebuie judecată de un complet format din mai mulți judecători, unele aspecte ce nu fac parte din sfera faptelor ce sunt supuse judecării, pot fi rezolvate și de un singur judecător, spre pildă prevederile art. 126 C.P.C. - Stabilesc că amânarea pricinilor ce nu sunt în stare de judecată, atunci când cererea de amânare nu provoacă dezbateri, poate fi făcută de un singur judecător, aceasta nu înseamnă că se renunță la regula colegialității, ci trebuie interpretată ca din anumite rațiuni de eficiență și buna administrare a justiției, legea a stabilit unele derogări de la principiul asupra chestiunilor ce nu formează obiect al judecării.

Astfel, apelurile urmează a fi soluționate de un complet din care vor face parte doi judecători, iar recursurile se vor soluționa în complet de trei judecători.

În compunerea completelor de judecată, se precizează care anume judecători vor intra în compunerea acestora. Aceasta se stabilește la începutul fiecărui an, de câte colegiile de conducere ale instanțelor judecătorești, schimbarea compunerii se va putea realiza având în vedere motive strict obiective. Completul de judecată urmează a fi prezidat prin rotație de către judecătorii ce intră în compunerea acestuia.

Sub aspectul gresitei compunerii a instanței de judecată, față de împrejurarea că normele care disciplinează în materie așa cum în precedent am arătat sunt de ordine publică, urmează a stabili că invocare oricărei neregularități ivite poate fi sesizată de oricare dintre părți, procuror sau instanță din oficiu.

În caz de temeinicie a excepției urmează ca, cauza să fie judecată de un complet legal compus, în practică fiind uzitata soluția ca în cazul în care pricină urmează a fi soluționată de un număr de judecători mai mare decât cel care soluționează excepția, instanța din oficiu să lase pricină la o a doua strigare, urmînd a fi inclus în complet judecătorul de permanență potrivit planificării. În mod evident există posibilitatea trimerii dosarului spre soluționare unui alt complet legal compus.

Autorii acestei rubrici, oferă în mod gratuit informații, consultații, membrilor comunității armene.

Relații la telefon: 0722.247.555/0722.613.203

e-mail: sarchizian_legaloffice@yahoo.com

**ARARAT Bilunar al
Uniunii Armenilor din România
www.araratonline.com**

Redactor șef: Mihai STEPAN-CAZAZIAN
Redactori: Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN, Fabian ANTON

Fotoreporter: Mihai GHEORGHIU
Colaboratori: Carmen DROPOL (Constanța)
Correspondenți din străinătate:

Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis ŞAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare: Drtad BARTUMIAN
Tehnoredactare: Mihai HĂȚULESCU
Pagină web: Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)
e-mail: zlar.ararat@gmail.com

ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București - 2
Tel. / Fax: 314.67.83

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

Correspondență din Germania

COMEMORAREA ZILEI DE 24 APRILIE LA MÜNCHEN

Comunitatea armeană din München, a comemorat ziua de 24 aprilie 1915, cu sobrietate și cu sentimente înflăcărâte de patriotism.

Aduțați în monumentala Biserica *Sf. Anna*¹, din centrul orașului München, cu un interior somptuos decorat în stilul barocului târziu, un număr de circa 80-100 de enoriași s-au rugat împreună cu Părintele Norvank Avanesian care a oficiat slujba de parastas, secondat de corul alcătuit numai din tineri care au impresionat asistența prin corectitudine și timbrul melodic al vocilor.

A urmat un scurt program de cîntece patriotice și recitări. Un grup vocal de 8 tineri au cîntat, *a capella*, sub conducerea tinerei Armine Babaian, mai multe cîntece de acum intrate în tradiție: *Garun a, Kilikia, Zartir lao*, și altele din repertoriul compozitorilor Kara-Murza, Komitas ș.a. Recitatorii, de toate vîrstele, au recitat cu un patos vibrant versuri mai cu seamă din opera lui Hovhannes Shiraz. Apoi Pr. Norvank Avanesian a rostit un scurt cuvînt de încheiere făcînd apel la cei prezenți să păstreze vie amintirea celor care au căzut jertfă genocidului organizat de Imperiul Otoman, și să meargă în credința lor pe drumul care duce spre culmea Ararat-ului. Apoi, asistența s-a îndreptat spre clubul armenilor din München, *Hay Dun*, unde a continuat programul de comemorare prin proiectarea unor documentare.

Comunitatea din München numără circa 600 de familii. O figură proeminentă în conducerea comunității este D-na Alice Haciaturian. Pe strada alăturată Bisericii *Sf. Anna*, se află magazinele de covoare ale familiei Chandjian. „TEPPICHAUS CHANDJIAN“, ținut de Vartan Chandjian, funcționează din 1950, și se ocupă de tot ce este legat de covoarele orientale. Un covor de nuntă cu 7 culori, a fost vîndut și plătit chiar înainte de a se fi terminat, cumpărătorul ridicîndu-l după. Vartan Chandjian este un reputat specialist în covoare în Germania și este consultat în toate expertizele ce apar. Un alt magazin, condus de Isabela Chandjian, „MODERNE TEPPICHE & ACCESSOIRES“ vinde covoare africane, marocane, compoziții moderne, etc precum și animale-pernă de plus, executate de firme reputeate în branșă. Chandjian participă la tîrguri și expoziții internaționale, de ex. Tîrgul Internațional de Manufactură din 2005, și organizează expoziții tematice la sediul propriu.

Ziua de 24 aprilie a fost comemorată în mod asemănător și în alte orașe din Germania în care trăiesc comunități armene: Baden-Wurtemberg (biserica *Surp Khatsch*), Bielefeld, Braunschweig, Giessen (biserica *Sf. Raphael*), Hessen, Kehl, Koln (biserica *Sf. Sahag-Mesrop*), Mainz, Neuwied, Sachsen-Anhalt, Berlin.

Comunitatea din Germania este condusă de DAG (*Deutsch-Armenische Gesellschaft*). Din 1973 se publică periodicul *Armenisch-Deutsche Korrespondenz (ADK)* care reflectă activitatea acestei asociații. În 1989 asociația a publicat un volum comemorativ închinat celei de a 75-a aniversări a DAG. Această asociație a fost înființată de pastorul evanghelist Johannes Lepsius, publicistul Paul Rohrbach și scriitorul Avetic Isahakian, în anul 1914. Cel de al doilea război a întrerupt activitatea acesteia dar ea s-a reînființat în anul 1972 și de atunci continuă o susținută activitate, unul din obiectivele sale de pe agenda de lucru fiind recunoașterea genocidului de către Germania.

Arpiar SAHAGHIAN

¹ Biserica este închiriată de la catolici.

ȘTIRI PE SCURT ◆ ȘTIRI PE SCURT ◆ ȘTIRI PE SCURT ◆ ȘTIRI PE SCURT

Un nou site

„Frunzărind“ internetul am dat peste un nou site construit de către conaționalii noștri din Constanța (coordonator – Liviu Merdianian), din care putem afla o sumedenie de informații noi și utile. Cu o grafică color excelentă în culorile *troșagului* nostru, cei interesați care vor accesa adresa www.armeni.ro, vor putea găsi domenii de larg interes pentru armenii și nu numai. Ne referim la rubrici cum ar fi istoria Bisericii Armene din Constanța, istoria Genocidului Armean din 1915, fotografiile reflectînd actualitatea vieții comunității armene constănțene, dar și o rubrică specială intitulată *rețeta săptămîinii* (pe care v-o recomandăm călduros!). Grăbiți-vă căci acum e prezentă rețeta de Khorovatz, mai ales că-i vară! Lăsînd gluma la o parte, laudabilă intenția celor de la Constanța și așteptînd nerăbdători finalizarea site-ului, căci nu este construit în întregime, nu putem decît să-i felicităm și să-i asigurăm că redacția *Ararat* și Ambasada Armeniei îi vor sprijini pentru ducerea la bun sfîrșit a acestui proiect de care într-adevăr era nevoie! Așteptăm cît mai multe inițiative de acest gen, poate chiar și de la București.

Expo

Cenaclul de Arte Plastice al Medicilor „Ion Țuculescu“ a organizat la jumătatea lunii aprilie o expoziție în Sala Rondă a Cercului Militar Național. Printre cei 30 de artiști plastici care au expus grafică, pictură și ceramică s-a aflat și conaționala noastră Alice Ovanesian care a prezentat două lucrări: ceramica „Primăvara îndrăgostiților“ și pictura „Luminiș“ Lucrarea de ceramică a artistei noastre a fost reprodușă și pe pliantul expoziției.

Noi succese

Confratele nostru gălățean, domnul Mihai Drăghici, își continuă succesele sportive. Recent el a obținut locul II la proba de 200

metri și același loc II la proba de 3 km marș organizate pentru categoria de vîrstă 75-79 de ani în cadrul Campionatului Național Masters de la București.

La Campionatul Balcanic pentru veterani organizat la Smederevo (Serbia) domnul Mihai Drăghici a obținut medalia de aur și locul I pentru proba de 12 km cros la categoria 75-79 de ani unde au participat 24 de concurenți dintr-un total de 560.

Nu în cele din urmă, la 5 mai, gălățeanul Mihai Drăghici a obținut locul I la proba de 10 km și locul II la proba de 4 000 metri cros în competiția Campionatului Național al Atletilor Veterani organizat la Pitești.

SĂ MERGEM ÎN ARMENIA!

(continuare din pagina 1)

sau puteți scrie lui Anoush Tatevossian la adresa de e-mail anoush@avc.am.

O primă întâlnire cu Anoush și tinerii armeni a avut loc pe 2 mai la București, la clubul UAR. Au participat majoritatea „găstii noastre” de tineri, care s-au arătat mai mult decât interesați de această inițiativă. Problema este, așa cum am mai spus, obligativitatea de a participa la proiect cel puțin două luni consecutive. Sigur că atât Narine Căuș, Laura Papazian, surorile Danielian sau Vartan Haciadurian doresc să participe la aceste acțiuni, ca mulți alți tineri armeni bucureșteni, dar școala e școală și poate cariera fiecăruia depinde de acel timp. Însă cine știe?

A doua zi am avut ocazia să o înșoțesc pe Anoush la Constanța, unde, credem că există cea mai mare densitate, pe metru pătrat, de tineri armeni din România, după București. Cu această ocazie am avut prilejul să vizitez și noul sediu al UAR Constanța (care arată mai mult decât elegant!). Dar despre asta vom povesti într-un articol viitor.

Domnișoara Tatevossian a expus aceeași strategie, obiectivele și condițiile, tineretului armean tomitan. Sigur că toți conaționalii au primit ideea cu un entuziasm nedisimulat și cred că majoritatea dintre ei și-ar dori cu ardoare să ia parte, ca voluntari, la acest proiect. Mă refer aici la Giani Boiagian, frații Ara și Artur Boranian, Rafaela Cazazian, sau Edi Zobuian. Din nefericire, așa cum am mai spus, timpul este cel mai mare dușman, chiar și în cele mai nobile intenții. Vom vedea câți dintre tinerii noștri vor putea să se implice cu adevărat în acest proiect!

La întoarcere, pe autostrada Soarelui, conduși de domnul Mihai Furtună (Baron Potorik), șoferul nostru, am profitat de ocazie și am stat mai pe îndelete de vorbă cu Anoush. Am aflat că s-a născut în urmă cu 25 de ani în Statele Unite, la Washington, într-o familie de emigranți armeni veniți din Iran după căderea Șahului. A învățat limba armeană acasă de la bunica sa și la Școala Armeană de Duminică. În SUA își desfășura activitatea pe mai multe planuri. Pe de o parte era implicată în activitățile armenesti, pentru Armenia, iar pe de altă parte se dedica vieții so-

cială și democrației americane, dat fiind faptul că a urmat facultatea de Științe Politice. Imediat după absolvirea facultății, în 2004, Anoush Tatevossian s-a mutat în Armenia. Motivele acestui gest categoric nu mi-au fost devoalate, oricât am încercat „să o trag de limbă”. Mi-a destăinuit că putea să lucreze în cadrul unei corporații cunoscute din Washington, dar a refuzat și a plecat în Hayastan. A lucrat ca voluntar în Armenia într-un ONG și pentru că vorbea foarte bine limba armeană, i-a fost foarte ușor să se descurce din toate punctele de vedere. Actualmente lucrează la ceea ce numește ea „un proces de democratizare al Armeniei”. I-am replicat că Armenia este un stat destul de stabil democratic, cel puțin în zonă. Mi-a spus cu o expresie tipic americană, *maybe!* Consideră că implicarea ei în sistem este o prioritate pentru cariera pe care o urmează. Apoi am întrebato cum i s-a părut România, în special tineretului armean de la noi, din București și Constanța. Pe un ton optimist mi-a spus că a fost realmente impresionată de patriotismul tinerilor și s-a bucurat că tinerii armeni din România sînt atât de entuziaști în privința proiectului pe care l-a propus. Nu știa cum vor reacționa tinerii de aici, dar a realizat că ei au conștiința unor adevărați armeni. A impresionat-o în mod deosebit că tinerii, în special cei din Constanța vorbeau între ei

limba armeană. A fost unul dintre motivele pentru care Fundația *Birthright Armenia* a vrut să se implice mai ales în țările din Europa de Est, unde armenii există de mai multe generații și chiar dacă familiile sînt mixte continuă cu încăpăținare să-și păstreze tradițiile de la limbă pînă la obiceiuri culinare. Am încheiat scurta discuție cu Anoush cu o întrebare ce poate părea banală. Și anume, ce înseamnă pentru ea a fi armeană? Mi-a replicat cu uimire că nimeni pînă acum nu a întrebat-o așa ceva, dar mi-a destăinuit că pentru ea a fi armean înseamnă să iubești limba armeană tocmai pentru că există anumite cuvinte în limba armeană care sînt intraductibile în alte limbi cum ar fi cuvîntul *ser* (n.n. echivalentul cuvîntului *dor* în limba română), sau că a fi armean înseamnă să te gîndești la frații și surorile tale din lume întreagă.

M-a pus pe gînduri foarte serioase această întâlnire cu Anoush Tatevossian și cu planurile Fundației *Birthright Armenia*. Vă mărturisesc sincer că îmi doresc din tot sufletul să merg voluntar în Armenia. Teoretic nu e greu. Doar timpul nu ține cu mine... Dar cine știe? În definitiv fie doar și pentru memoria bunicii mele! Haideti să mergem, sau cum spuneau *dashnaci*, **Zartir Lao!**

EDUARD ANTONIAN

„Despre armeni” la FestudIS

Luni 7 mai 2007, în cadrul festivalului studențesc din Iași, a VI a ediție, a avut loc la Casa Studenților sub genericul „Condamnați la uitare” seminarul cu tema: „Armenii din România – trecut, prezent și viitor” susținută de dr. Aida Dragomirescu de la UAR filiala Iași.

Expunerea a cuprins date despre istoria poporului armean, despre originile armenilor din România, despre formarea comunităților armenice în Moldova, Muntenia, Dobrogea și Transilvania. Au fost trecute în revistă personalități armenice din viața economică, politică și social culturală a României. S-au făcut, de asemenea, referiri la comunitatea armeană în epoca modernă în mod special la cea ieșeană cu aspirațiile, idealurile și realizările sale.

Istoricul Sorin Iftimi de la Centrul de Istorie și Civilizație Europeană a subliniat faptul că valurile

successive de armeni, veniți în secolele XVIII și XIX în Moldova au contribuit la regenerarea limbii și la conservarea identității etnice. Înființarea școlii Armenesti din Iași la 1841 cu statut de școală publică subvenționată de stat a fost edificatoare în acest sens. Pentru spiritul de organizare a Comunității armenice din Iași, ilustrative sunt statutele din 1842 și 1868. Aceste documente sunt adevărate modele pentru felul cum au fost abordate și soluționate chestiunile de interes obștească, descriind în detaliu modul în care trebuiau să se desfășoare adunările publice.

Dezbaterele au continuat cu întrebări despre tradiții, datini și obiceiuri armenesti, despre limba și alfabetul armean.

Din partea UAR filiala Iași a participat și prof. dr. ing. Ioana Vlad Misir.

Seminarul a fost organizat de Asociația Studenților și Absolvenților de Științe Politice din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași.

Dr. Aida DRAGOMIRESCU

ECOURI

Armenii din Suceava au comemorat victimele genocidului armean

Comunitatea armeană din Suceava a comemorat marți victimele genocidului armean din Imperiul Otoman, început la 24 aprilie 1915, participând și la o slujbă de pomenire a morților de atunci, la Biserica Armeană „Sfinta Cruce” din Suceava. Deși filiala Suceava a Uniunii Armenilor din România numără în prezent circa 20-30 de armeni, în fiecare an aceștia nu uită să-și amintească că „de 92 de ani, aprilie reprezintă pentru armeni o lună neagră” și că peste 1,5 milioane de armeni au fost uciși în așa-numitul, dar nu pe deplin recunoscutul, genocid armean, după cum a precizat președinta filialei, dr. Lucia Grigorencu. După slujba oficiată în armeană dar și în românește, de preotul paroh Azad Mandalian, care s-a rugat ca făptuitorii genocidului măcar „să recunoască ceea ce au făcut”, cei prezenți au ascultat și rememorat faptele impardonabile săvârșite cu sînge rece de guvernul Junii Turci.

Pe 24 aprilie 1915, guvernul menționat a strîns și executat cîteva sute de intelectuali și lideri religioși armeni, aceasta fiind începutul unei campanii de anihilare a populației armenesti.

Potrivit istoricilor, pînă în 1923, guvernul turc de la acea vreme omorise peste jumătate din populația armeană și deportase alte sute de mii din ținuturile lor ancestrale. Tot ei spun că genocidul armenesc a inspirat planurile naziste de exterminare a evreilor, dar dacă despre Holocaust se vorbește mereu, majoritatea oamenilor știu prea puține despre genocidul armean. Printre țările care l-au recunoscut se numără Argentina, Australia, Franța, Germania, Rusia, Polonia, Italia, 39 de state din America, Vaticanul și UE. După cum preciza dr. Grigorencu, România a fost printre primele țări care au primit refugiați armeni, datorită intervenției guvernului Brătianu, de atunci.

Reamintim că „Genocidul armean – o chestiune politică și juridică internațională” a fost și tema conferinței desfășurate tot marți, la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, cu prilejul Săptămîinii Bibliotecarilor, care l-a avut ca invitat pe preotul Azad Mandalian.

de Magda AXON, 26.04.2007
după ziarul *Crai Nou*, Suceava

Adăugăm la cele consemnate de ziarul *Crai Nou* din Suceava cîteva precizări transmise de doamna Lucia Grigorencu, președinta al filialei Suceava a UAR. La manifestarea ce a avut loc au participat cca 45 de persoane. După slujba oficiată de părintele Azad Mandalian cei prezenți au fost invitați la sediul filialei UAR. A fost prezent și domnul Vladimir Hapenciuc, consilier din partea Departamentului Relații Interetnice de pe lângă Guvernul României. Un moment aparte l-a constituit prezența doamnei Hasmig Chiriac, născută Matighian, descendentă a unei familii ce a supraviețuit de la Genocid și care, deși bolnavă a ținut să fie prezentă la această acțiune și să împartă prăjituri în memoria rudelor ei ucise în 1915.

Comemorare la Cluj

Adunarea comemorativă organizată de Filiala Cluj a Uniunii Armenilor din România, în amintirea bunicii și străbunicii noștri, a celor peste 1.5 milioane de victime ale Genocidului Armean, a avut loc miercuri, 25 aprilie a.c., orele 17, în clădirea Forumului Democrat German, (nu avem nici în prezent sediu).

Invitațiile apărute în prealabil în „Adevărul de Cluj”, în „România Liberă” (ediția de Transilvania, Banat), în „Szabadság”, cele trimise posturilor de televiziune precum și celorlalte comunități minoritare au avut efect: sala plină, interviuri din partea a două posturi locale de televiziune. Pe scurt o mediatizare intensă.

Adunarea a fost deschisă de Azaduhi Varduca, care i-a salutat pe cei prezenți în limba română, armeană, maghiară, germană, ebraică, rromă și greacă. Luminările aprinse și momentul de reculegere au creat atmosfera unui eveniment comemorativ al durerii; acum 92 de ani, bunicii noștri se stingeau din viață, singura lor vină fiind faptul că erau armeni. Adunarea comemorativă a continuat cu prezentarea de către Azaduhi Varduca a unor aspecte ale Genocidului: poziția acestuia pe agenda politică și juridică internațională; recunoașterea sa de către diferite personalități, organizații și state - de pe scena internațională contemporană; necesitatea recunoașterii Genocidului de către Turcia, care trebuie să-și ceară scuze, urmînd modelul Germaniei. Armenii încă își așteaptă propriul proces de la Nürnberg...

Cu această ocazie au fost prezentate și cărțile domnului Simion Tavitian: „Armeni de seamă din România” și „Armeni sub cupola Academiei Române”. În încheiere s-a vizionat filmul artistic „Ararat”, film distins cu 10 premii în cadrul diferitelor festivaluri internaționale, unul dintre cele mai prestigioase fiind „Caisa de Aur”, Erevan, 2004.

În urma evenimentului comemorativ au apărut articole în: „Foaia Transilvană” - semnat de Ruxandra Hurezean, în *Szabadság* - Sándor Boglárka, dar și emisiuni pe TVR Cluj, printre care și „Acasă în Europa”, al cărei producător este Mihaela Ilea. Armenii din Gherla și din Cluj s-au rugat împreună pentru sufletele victimelor acestor evenimente plănuite și organizate în mod sistematic în Imperiul Otoman, la liturghia oficiată la Cluj, în data de 17 aprilie, de către vicarul armeano-catolic al Transilvaniei, Szakács Endre.

Pe această cale am dori să aducem mulțumiri Ambasadei Armenice din România și revistei „Ararat” pentru sprijinul oferit prin materialele necesare organizării acestui eveniment de tristă amintire.

Popa CRISTINA și Azaduhi VARDUCA

Clipse de viață

Malviné KEȘISIAN-CIUREL

Lecții

Cine ni le dă? Familia, școala, viața, oamenii pe care îi întâlnim și care au ceva anume de transmis semenilor, posterității.

Unul dintre aceștia ne-a părăsit nu demult: Octavian Paler. Îl vom regreta mereu pe acest înțelept care gândea afectiv, dar mereu profund.

Ce am învățat de la el?

„❖ Să prețuim viața și să nu uităm lecțiile pe care ni le oferă.

❖ Să ne cunoaștem mai bine, să ne recunoaștem greșelile și să nu le mai repetăm.

❖ Să nu-i judecăm pe alții.

❖ Să nu regretăm nimic.

❖ Să ne înfăptuim visele, să ne respectăm proiectele, fără a răscoli prin cenușa lor mai târziu...

❖ Să nu învinovățim destinul pentru toate câte ni se întâmplă.

❖ Să nu ne pierdem în amănunte.

❖ Să nu ne-alungăm întrebările; să nu aminăm răspunsurile.

❖ Să ne facem prieteni de cursă lungă.

❖ Prietenia adevărată continuă să existe chiar și la distanță iar aceasta este valabil și pentru iubirea adevărată.

❖ Indiferent de cât de bun îți este un prieten, oricum te va răni din când în când, iar tu trebuie să-l ierți.

❖ Atunci când crezi că nu mai ai nimic de dat, vei găsi puterea de a-ți ajuta un prieten atunci când te strigă.

❖ Să știm a înțelege un dar primit și să ne bucurăm dându-l.

❖ Pentru toate avem timp, doar pentru tandrețe nu. Și pentru tandrețe trebuie să luptăm și când să facem și asta, murim.

❖ Nu poți face pe cineva să te iubească. Tot ce poți face este să fii o persoană iubită. Restul... depinde de ceilalți. Sînt oameni care iubesc dar nu știu să o arate.

❖ A iubi înseamnă să simți nevoia de a te dăru.

❖ Iubește, ca să poți fi iubit.

❖ Dacă doi oameni se ceartă nu înseamnă că nu se iubesc și nici faptul că nu se ceartă nu dovedește că se iubesc.

❖ Dragostea este o luptă între două suflete și între două trupuri. Moartea pune punct și iubirilor și luptelor – fiecare rămîne atunci cu cât a iubit și cu cât a luptat.

❖ Lacătele din noi se deschid cu o lacrimă.

❖ Durează ani să câștigi încredere și doar câteva secunde ajung pentru ca să o pierzi.

❖ În viață nu contează CE ai ci PE CINE ai.

❖ Nu trebuie să te compari cu ceea ce pot alții mai bine să faci ci cu ceea ce poți tu să faci.

❖ Orice lucru are două fețe, oricum l-ai tăia.

❖ Trebuie să te desparti de cei dragi cu cuvinte calde, căci s-ar putea să fie ultima oară când îi vezi.

❖ Poți continua încă mult timp, după ce ai spus că nu mai poți.

❖ Eroii sînt acei care fac ce trebuie, când trebuie, indiferent de consecințe.

❖ Atunci când ești supărat, să știi că ai DREPTUL de a fi supărat, dar nu ai dreptul să fii și rău.

❖ Uneori trebuie să înveți să te ierți pe tine însuși, căci nu este îndeajuns să fii întotdeauna iertat de alții.

❖ Oricît de mult suferi, să știi că lumea nu se va opri în loc pentru durerea ta.

❖ Tu ești singurul responsabil pentru ceea ce devii.

❖ Doi oameni pot privi același lucru și pot vedea ceva total deosebit.

❖ Cei care sînt cinstiți cu ei înșiși ajung departe în viață.

❖ Viața îți poate fi schimbată în câteva ore de către oameni care nici nu te cunosc.

❖ Scrisul ca și vorbitul poate liniști durerile sufletești.

❖ Oamenii la care ții cel mai mult îți sînt luați prea repede...

❖ Este prea greu să-ți dai seama unde să tragi linie între a fi amabil, a nu răni oamenii și a-ți susține părerile.

❖ Nu sînt bune decît amintirile care te apără și te ajută să trăiești în prezent – ele îți sînt singura speranță care ți-a rămas. Cînd ultima amintire se va rupe, ne vom prăbuși în gol. Infernul începe acolo unde nu mai este nici o speranță.

❖ Există doar incapacitatea noastră de a umple golul în care trăim.

❖ Binecuvîntează ocazia de a-ți aparține în întregime. Singurătatea nu te învînuiește că ești egoist.

❖ Nu mergem înainte din dragoste de viață, ci pentru că nu avem de ales.

❖ Nu există decît frumuseți trecătoare. Eternă este doar tăcerea.

❖ O sa spuneti că un concert se poate relua de la capăt le cîte ori vrei. Nu e adevărat. De fiecare dată nu e întocmai același concert. E ceva schimbat. Ceva, infim poate, schimbat în tine însuși. Discul e același, dar tu nu mai ești același dinainte.

❖ Nu există altă înțelepciune decît aceea de a vedea partea însoțită a adevărului că trăim.

❖ Tîpătul nu este un argument, ci o izbucnire de disperare, o dovadă că acel om nu mai are ce face cu logica; dacă fiecare și-ar tîpa disperările pe toate drumurile, nu s-ar mai putea trăi.

❖ Trăim într-o lume unde firești sînt doar măștile.

❖ De ce să-l faci pe altul nebun cînd logica lui te irită?

❖ Așteptarea este o meserie pe care o înveți cu timpul. A aștepta este un mod de a nu muri.

❖ Viața este un fir de praf pe obrazul timpului, o stare de tranzit între naștere și moarte, un peron unde te zbați să ocupi un loc într-un tren. Noi trebuie să-i dăm vieții o destinație – există însă călători care nu o fac. Apărem într-o gară, undeva, trecem din gară în gară, din tren în tren, mergînd spre nicăieri, pînă ce pe un peron sau într-un vagon, murim.

❖ Sînt și minciuni care te ajută să trăiești.

❖ Iremediabilă este doar greșeala de a te lăsa strivit.

❖ Sînt împrejurări cînd, dacă nu vorbești, mori.

❖ Înțelepciunea este pentru mulți arta de a te iubi numai pe tine, fără ca aceasta să bată la ochi.

❖ Uneori obosești așteptînd să vină ceva care sosește prea tîrziu. Cînd nu mai ai nevoie și ai sentimentul că ai greșit față de viața ta.

❖ Poate că trebuie să simți sudoarea morții pentru ca să înțelegi cît de frumoasă este o cupolă care strălucește.

❖ Trebuie să știi mereu ce șanse ai să rămîi mai departe OM.

❖ Dacă ne vom gîndi tot timpul la moarte, va fi greu să rezistăm.“

Octavian Paler a rezistat pînă la 81 de ani. Îi sîntem profund recunoscători pentru că a existat și-i mulțumim pentru că ne-a lăsat mai bogați decît eram înainte de a-l citi, înainte de a-l cunoaște cu adevărat.

Și dacă pămîntul pe care l-a iubit i s-a părut uneori un paradis pierdut, fie ca Domnul să-i deschidă porțile celui adevărat, etern și să-l primească cu nesfîrșita Lui dragoste!

NUMELE MEU ESTE SFÎNTA CRUCE

Numele meu este „Surp Khaci“. Sînt o biserică ale cărei temelii datează de foarte, foarte multă vreme. În limba poporului care m-a creat, numele meu este „Surp Khaci“ (*Sfînta Cruce*). Din cîte îmi amintesc, m-am aflat întotdeauna pe o mică insulă de pe Lacul Van. O insulă care și-a căpătat numele de la o legendă despre o nefericită poveste de dragoste: Ah Tamar! De aceea mi se spune Biserica *Sfînta Cruce* de pe insula Ahtamar. De la o vreme au început să mă numească biserica *Akdamar* sau muzeul *Akdamar*. Nu știu de ce numele mi s-a schimbat, nu i-am întrebat pe trecători. Poate că legendele s-au schimbat de-a lungul vremurilor. Nu știu...

Regele Gaghik I din dinastia armeană din Vaspurakan l-a pus pe arhitectul Manvel să mă construiască, în anii 915-921. Blocurile de piatră ce mă alcătuiesc au fost tăiate cu grijă și au fost așezate unul peste altul înainte de a fi decorată cu bazoreliefuri relafînd povești din cartea sfîntă, scene de vîntoare și din viața de zi cu zi. Oamenii s-au adunat în sînul meu, deschizîndu-și brațele și inimile pentru a i se ruga Domnului. Vreme de sute de ani, am contemplat piscurile înzăpezite ale munților maiestuoși și apele cristaline, creatoare de legende ale Lacului Van, știind că că eram un locaș important și sacru. Eram o biserică și centru al Patriarhatului din acea vreme. De-ați știi ce frumos, ce minunat era. Oamenii veneau la mine, se adunau, se rugau și cîntau cu glasurile lor frumoase imnuri religioase aducătoare de liniște. E multă vreme de cînd nu am mai auzit acele frumoase glasuri. Nu am putut socoti anii, dar trebuie să fie peste 90 de ani de cînd mă află într-o liniște blestemată. Eu nu sînt ființă umană. Nu am sînge, nici suflet, dar cunosc nostalgia. Am învățat acest sentiment. Mai mult de o mie de ani s-au scurs de la nașterea mea. Vă închipuiți mulțimea lucrurilor pe care le-am văzut și trăit. Pot spune că acești ultimi 90 de ani care au trecut fără cuvintele și imnurile sacre ce îmi dădeau viață, au fost cei mai grei din viața mea. Creatorii mei, regele Gaghik și

arhitectul Manvel, mi-au dat o identitate: sînt o biserică. Datoria mea este să fiu un loc unde creștinii se pot aduna și ruga. Pentru aceasta am fost construită. Acum mă simt ca o grămadă de pietre neînsuflețite ce și-au pierdut existența.

Dacă vreți să știți adevărul, acum cîțiva ani situația mea era mult mai deplorabilă. Sărmanul meu corp era o ruină hărțuită și invadată de buruieni. Apoi, sute de oameni au venit ca să mă restaureze și înfrumusețeze. Eram atît de mulțumit de sosirea lor. Credeam că îmi voi regăsi liniștea de odinioară prin rugile celor cu glasuri frumoase și chipuri radioase. Dar nu a fost așa. Nu mai sînt o ruină abandonată, dar nici nu mi-am regăsit liniștea.

Într-una din aceste zile a fost o adunare zgomotoasă de oameni care ziceau că aș fi un muzeu. Am fost surprinsă și îndurerată. Căci am fost construită ca biserică. Este rostul existenței mele. Nu îmi pot recăpăta viața și liniștea decît cu rugile înălțate în sînul meu. În zadar le-am strigat că nu sînt un muzeu, ci o biserică, din nefericire nu m-au auzit. Ce păcat că nu sînt o ființă umană, că nu am nici gură, nici limbă ca să le explic. De fapt, cîțiva oameni prezenți au spus că sînt o biserică și că ar trebui să am, ca și înainte, o cruce deasupra mea, dar nu știu dacă vor fi auziți. Sper în continuare că mă vor înțelege și de aceea le șoptesc întruna vorbele mele vînturilor și apelor rîurilor... ca ele să le ducă pînă la oameni.

Numele meu este *Sfînta Cruce*, dar nu am cruce. Sînt o biserică, dar nu am enoriași. Sînt un vechi paznic însingurat pe mica insuliță din mijlocul Lacului Van. Dacă într-o bună zi mă vor numi din nou biserică, voi ști atunci că n-am dispărut, că nu mi-am pierdut identitatea.

Özlem ERTAN

După blogul cotidianului turc *Milliyet*, prezentat în limba franceză de www.armenews.com

ARMENIA

ALEGERI PARLAMENTARE 2007

(continuare din pagina 1)

Chiar și presupunînd că ar fi avut loc fraude, scorul opoziției este atît de scăzut, încît victoria susținătorilor liniei politice a lui Robert Kocearian este evidentă. Cu toate că declară că au avut loc „fraude pe scară mare“ (Artur Baghdasarian), că „Partidul Popular nu va recunoaște rezultatele“ sau că partidele susținătoare ale președintelui Kocearian au recurs la cumpărarea voturilor, opoziția se află în fața unui eșec zdrobitor. Fără să reușească un discurs rațional și coerent, bazîndu-și retorica doar pe aversiunea față de persoana președintelui și aruncînd chemări la rebeliune în fața celor cîteva mii de manifestanți care răspund convocărilor la mitinguri, opoziția se află astăzi (spre deosebire de alegerile trecute) lipsită și de sprijinul moral extern. Și aceasta deoarece, spre deosebire de alegerile trecute, pe care observatorii internaționali le calificaseră drept „libere, dar inechitabile“, de această dată misunea observatorilor internaționali (în principal ai Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și ai Parlamentului European) a considerat alegerile din 12 mai ca reprezentînd un pas înainte pe calea democrației, în ciuda anumitor probleme. Observatorii au salutat măsurile luate de autorități, inclusiv amendamentele la codul electoral, pentru democratizarea procesului de votare. „Aceste alegeri marchează o netă ameliorare față de alegerile precedente, lucru bun pentru democrația armeană“, spune Tone Tingsgaard, coordonator al misiunii de observare a OSCE, potrivit căruia legislativele din 12 mai s-au desfășurat „potrivit normelor internaționale“. În timp ce opoziția acuză „falsificări masive“, OSCE nu semnaleză decît „cazuri izolate de falsificare deliberată“.

Președinția germană a Uniunii Europene a salutat „desfășurarea în mare parte liberă și echitabilă“ a alegerilor parlamentare din Armenia și se pronunță în favoarea unei „intensificări a cooperării“ cu Erevanul. Uniunea Europeană și Statele Unite, care acordă ajutoare substanțiale pentru dezvoltarea Armeniei, avertizaseră guvernul de la Erevan că eventuale alegeri falsificate vor influența negativ sprijinul occidental. (A.)

Pe teme interetnice

UN EROU LEGENDAR DINTR-O ETNIE PRIETENĂ

Murad, eroul de origine boşa

Dintre numeroasele etnii care populau Asia Mică, în timpul stăpînirii acesteia de Imperiul Otoman, alături de armeni, caldeeni-istorieni, aysori, cerchezi, kurzi, greci și turci viețuiau și etnia BOȘA cum se numeau țigani care trăiau mai cu seamă pe lângă așezările armenesti. Boşa, la fel ca și grecii, aysorii și caldeeni nu numai că nu manifestau adversitate față de armeni, din contră, erau în cele mai bune relații cu aceștia. Relațiile erau atât de strînse încît multe cuvinte din vocabularul armean intraseră în folosința limbii vorbite de boşa (un dialect rromanes) chiar mai multe decît cuvintele kurde sau turcești care nu lipseau nici ele. Expresii armenesti, zicale, obiceiuri culinare ba chiar și unele cutume erau împrumutate de la armeni de boşa. Mai mult, ei purtau adesea nume armenesti și cei mai înstăriți chiar trăiau în cartierele armenesti. Mulți dintre ei se socoteau chiar armeni, așa cum și în România mulți rromi se declară români. Aceasta se explică, se pare, mai cu seama prin faptul că marea majoritate a etniei boşa era de confesiune creștină și frecvența bisericile armenesti. Dar erau și de alte confesiuni pentru că în religiile practicate de boşa erau invariabil împletite și unele elemente de magie, de sorginte precreștină la care ei țineau foarte mult. Boşa au suferit, în parte, și ei din partea aroganței naționalismului turc și de aceea mulți dintre ei s-au înrolat în mișcarea fedaynilor alături de armeni. O figură proeminentă a mișcării fedaynilor din Imperiul Otoman de la începutul secolului XX a fost legendarul Murad, turcii compunînd chiar balade, în ciuda faptului că el lupta contra lor. Numele lui de familie era Hrimian și el a colaborat cu gherila armeană fiind prieten cu generalul Andranik. Istoricul Arakel Kecian în cartea sa publicată la „Hay Mamul” din București în anul 1942, capitolul 8 (*Hay Boşaner*), spune că: „Mergînd de secole alături de noi, boşa-ul armean, de-a lungul istoriei noastre, mereu a trăit cu noi, nedespărțit de durerile noastre și de bucuriile noastre. Socotindu-se ei înșiși armeni, și-au însușit multe din obiceiurile, portul nostru, și s-au confundat cu noi, mai ales în timpul pribegiilor și exilurilor noastre, cînd era foarte ușor să-ți ascunzi identitatea.” Inițial izolați și trăind în cercul

lor, boşa fabricau ciururi sau se ocupau de treburile gospodărești ale celor înstăriți, dar apoi s-au amestecat printre armeni, iar o parte au plecat în pribegie. Cei rămași s-au civilizat, au devenit meseriași și negustori și nu puteau fi deosebiți de ceilalți. Mulți dintre aceștia nu se mai socoteau boşa deși cei în vîrstă mai vorbeau limba veche. Kecian oferă în continuare un mic glosar de cuvinte boşa din care cităm câteva în caseta alăturată. Cuvintele exemplificate de Kecian sînt o parte alterări ale cuvintelor armenesti, persane sau din alte limbi dar și rromanes, pronunția fiind diferită substanțial de limba de origine. Un cercetător armean, Janighian, care s-a ocupat de limba vorbită de boşa-i ar-

Manghe - dă-mi
Samele - e bine
Halib - carne
Manus - tată
Tahin - mamă
Muler e - a murit
Băsu - turc
Zăbun - haină
Mus - om
Le - dă!
Prav - kurd
Lom - boşa
lom e mer avonța caren e - e boşa, e din casa noastră

meni nu a putut clarifica dacă e vorba de un argou sau o limbă de sine stătătoare care însă și-a însușit lexicul altor popoare. Kecian, mai metodic, stabilit deja la Constanța a putut fi martor la conversația dintre un lustragiu turc și un băcan armean pe numele lui Iknatios, care au vorbit între ei în rromanes. Băcanul a declarat că era din Şabin - Karahisar și a învățat limba de la vecinii săi de acolo care erau boşa - armeni. El s-a plîns că lustragiul vorbea un dialect „îmbogățit” cu cuvinte turcești și românești. Ulterior un frizer constănțean, pe numele lui Siragan, i-a spus că el ca și fostul lui consătean Iknatios erau boşa-armeni și că oricîrrom va putea înțelege pe altul oricare ar fi diferențele lexicale.

Împletirea destinelor celor două popoare în arealul Asiei Mici, așa cum am spus, a mers și mai departe, boşa participînd la luptele de eliberare a armenilor din timpul primului război mondial. Mikael Varandian închină o carte întregă (publicată la Boston-SUA, Editura *Hayrenik*, 1931) legendarului erou și prieten a lui Andranik, Şahbaz, Mikaelian, Arhiepiscop Melik-Tankean și a lui Sebu, Murad Hrimian care era boşa. Murad era din Sebastia (Sivaz). El s-a născut în satul Govdun de lângă Sebastia în 1874. Varandian spune (p.17): „Nu e prima dată cînd persoane de sînge străin, trăind în patria armenilor, însușindu-și limba armeană, hrînindu-se cu istoria lor, se topesc în neamul armenesc, devin armeni fanatici, mari patrioți.” Murad Agopian-Hrimian era dintr-un neam cunoscut și viteaz. Probabil veniseră

din Crimeea de unde și numele de Hrimian. Se ocupau cu fabricarea ciururilor trecînd cu corturile din sat în sat spre a-și vinde marfa, povestește bunicul său, Sarkis. Se ocupau și cu ghicitul. Sarkis a hoinărit prin multe locuri: Rusia, Crimeea, Caucaz, Arabia, Turcia etc. Fii săi însă au renunțat la acest obicei și s-au așezat la casele lor. Agop, unul din fii lui Sarkis, a avut patru copii unul fiind Murad. De mic copil fuge de la școală și se angajează la un cioban. La 16-17 ani vine la Bolis (Constantinopol), și lucrează ca hamal. Erau zile furtunoase în 1890, ...revolta din Erzerum, manifestația din Kum-Kapî, Adunarea Națională, Cauza Armeană... ziarele, pe care însă nu le poate citi! Se înscrie la niște cursuri duminicale din Galata și după cîteva luni citește ziarele

Murad și familia lui

armenesti! Devine membru al partidului *Hăncaek*. După un incident cu poliția turcă fuge în Egipt. Apoi prin Atena trece în Caucaz, Tiflis. De acolo trece frontiera ruso-turcă ajutat de partidul *Daşnak* care îi încredințează o misiune. După care revine în Caucaz unde se implică în luptele dintre armeni și tătari (ei nu se autointitulasera încă azeri) organizate și dirijate de guvernul tarist (1905-1906). Salvează numeroase sate armenesti de nimicire respingînd cu voluntarii de sub comanda sa pe agresori.

Anul 1908. Constituția Otomană. Amnistie. În 1909 Murad revine la Sebastia Aici duce muncă de propagandă cu scopul de a organiza tineretul în vederea autoapărării, deoarece nu putea avea încredere în aparenta atmosferă pașnică instaurată de constituție, el cunoscînd mai bine ca oricare altul situația reală. O dovedeau masacrele de la Adana (1909). Sebastia pe semne trebuia să vină la rînd. A pregătit luptători, depozite de armanent și a stabilit pozițiile de luptă ce trebuiau ocupate în caz de nevoie. Patrula acoperite nocturne făceau de pază și erau controlate de Murad. Populația sătească nu avea cunoștința de pericolul ce o păștea. Oamenii erau *սնցար* (neajutorati) lipsiți de instinctul de într-ajutorare, fataliști, resemnați, și-și puneau nădejde numai în rugăciune. El le spunea: priviți animalele au coarne sau gheare cu care ele se apără la nevoie, nu credeți că și voi trebuie să aveți arme cu care să vă apărați cînd va veni vremea? Astfel el a reușit să schimbe, fie și în parte, mentalitatea păguboasă de: „fie ce-o fi, sîntem prea slabi, nu avem cu ce, nu te pui cu ăia...” etc.

Murat era un țintaș și călăreț redutabil, ceea ce l-a determinat pe poetul Daniel Varujan să-i dedice o poezie și calului său (poezia *Pegas*, vezi vol. Հրաւրդու երգեր). Cînd a izbucnit războiul, plecînd de la constatarea că armele erau insuficiente, el a propus ca tactică așteptarea și neprovocarea.

Restul se cunoaște: declararea stării de război, mobilizarea combatanților între 18-45 ani, rechizițiile și tot ce a urmat.

La data cînd Enver Paşa se întorcea înfrînt și cu efectivele decimate de pe frontul caucazian, Murad se găsea la Govdun. Beyul local, adună notabilitățile pentru a-l întîmpina pe Enver. Fu invitat și Murad, care se bucura de mare trecere pe lângă turci. Beyul îl prezintă pe Murad lui Enver. Acesta îi strînse mîna dar adăugă cu nemulțumire: „Voluntarii armeni au luptat aprig împotriva noastră!” „Paşa, spuse Murad, așa cum noi servim cu credință statul turc, așa și ruso-armenii servesc cu credință statul rus”... Dar Enver i-a întors-o imediat, cu asprime „Nu au luptat numai ei, au fost și voluntari turco-armeni! Veți fi aspru pedepsiți!” Dar decizia de ai „pedepsi” pe armeni era luată demult, încă înainte de izbucnirea războiului, acolo, la Congresul secret de la Salsonic... Mesajul lui Enver însă, era clar.

Murad se adăpostește în munți, cu o grupare de voluntari, iar de acolo duce un război de gherilă avînd ca scop limitarea atacurilor începute de turci asupra satelor armene, dar totodată se apropie pe cărări întortochiate de Samsun de unde va reuși să treacă în Caucaz. Murad a luptat pe toate fronturile: Erznga, Erzurum, Caucaz și apoi la Baku unde năvălise armata turcă, și care nu reușise să treacă de rezistența armenilor organizată la Sardarabad. Ocuparea orașului Baku de coaliția germano-turcă ar fi însemnat utilizarea petrolului de Puterile Centrale în scopuri de război, iar aceste scopuri erau: ocuparea Iranului, Afganistanului și Turkestanului ceea ce ar fi prelungit războiul și ar fi dus la consecințe imprevizibile în defavoarea Marii Britanii și Antantei. Faptul că Baku a fost ocupat abia în septembrie 1918 și armistițiul s-a încheiat tocmai în noiembrie al aceluiași an a fost un rezultat al rezistenței armene. Planurile Puterilor Centrale în Caucaz au fost zădărnice. Și asta exclusiv datorită luptătorilor armeni printre care a luptat și Murad, căzut eroin în luptele de la Baku. (vezi răspunsul lui Balfour dat lui Ramsay MacDonald care s-a interesat de situația luptătorilor armeni). Faptul că armata turcă a fost blocată în luptele de la Baku a dat un respiro armenilor care au putut proclama prima Republică, (ocupată însă ulterior de sovietici) cu capitala la Erevan. La temelia acestei Republici, alături de sîngele vărsat de atîția luptători neînfricați, s-a adăugat și o picătură din sîngele lui Murad. Un erou dintr-o etnie prietenă.

A. SAHAG

Iknatios, băcanul din Constanța, ce vorbea limba boşa

ARMENII ÎN MASONERIA ROMÂNEASCĂ (III)

Bruselian, Vutar S. – La 17 feb. 1929 a luat parte la ținuta solemnă în care Constantin Argetoianu a fost proclamat Mare Patron al Ordinului Masonic Român. Între 05-06 oct. 1929 participă la sărbătoarea masonică a Echinocliului de toamnă. La 11 aprilie 1930 ia parte la inaugurarea Templului Masonic din București, str. Cîmpineanu nr. 45. În 1930 participă la aniversarea a 50 de ani de la constituirea Marii Loji Naționale din România.

Bolfos, Bogdan – proprietar. La 24 ian. 1886 inițiat în loja „Viitorul”. Între 1886-1887 cu gradul 3, port stindard al lojii.

Capri, George N. (Tupilata, Roman, 1876 – București 1924) – jurist și avocat. Studii primare și gimnaziale în Roman. Licențiat al Facultății de Drept din București, șef de cabinet, director general în Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor. Colaborator apropiat al lui Spiru Haret. Prefect și deputat de Roman. Administrator al Societății «Mica». Publică studii de drept. Locuia în bd. Kogălniceanu nr. 18 (Bufet). La 13 dec. 1946 este inițiat în loja „Frații Scoțieni”² nr. 9 (București); nr. 569 în Registrul matricol al M.L.N.R. La 30 martie 1947 cu gr. 2 tot aici.

Capri, Nicolae Gr. (Focșani, 18 dec. 1919 - București, ?), inginer agronom. Nepotul precedentului. Școala primară (1927-1930) și Liceul „Unirea” (1930-1938) în orașul natal. Studii de agronomie la școala Politehnică din București (1938-1942). După stagiul militar și război se angajează la I.C.S. „Plafar” București (1949-1955). Între anii 1955 și 1961, din cauza originii sociale, lucrează ca „agent de cultură” la Oficiul de control al mărfurilor, la Fabrica de zahăr „Chitila” sau la „Agrosem” – București, Cooperativa Agricolă de Producție Scartu din raionul Roșiorii de Vede (1961-1966) și la Departamentul îmbunătățiri funciare - grupul de supraveghere a investițiilor pentru irigații, desecări, combaterea eroziunii solului (între 1967-1980 pînă la pensionare).

În masonerie la 10 oct. 1947: inițiat în loja „România Unită” nr. 1 (București), propus de ing. Paul Brătășanu și prof. Nicolae Cornățeanu. Cu nr. 835 în „Registrul matricol” al M. L. N. R. și cu nr. 157 în „Registrul lojii”. La 12 mart. 1948 cu gr. 2 tot aici. La 14 mai 1948 cu gr. 3 tot aici. La 16 nov. 1993 redeșteptat în loja „România Unită” (București) și ales tezaurar al lojii. La 08 ian. 1994 cu gr. 4. La 15 feb. 1994 cu gr. 33 și Mare Tezaurar al *Supremului Consiliu pentru România*. La 25 sept. 1995 președinte al lojii de perfecțiune „Arca regală” (București). La 25 sept. 1994 ales Maestru Venerabil al lojii I.C. Brătianu (București). La 09 mart. 1996 Secund Supraveghetor al Conventului Extraordinar de la Alba Iulia al Marii Loji Naționale din România (2). La 16 mart. 1996 se alătură grupului de loji care contestă hotărîrea Conventului de la Alba Iulia și rămîne în componența Marii Loji Naționale din România (Vladimir Boantă). La 25 mai 1996 acceptă unificarea Marii Loji Naționale din România nr. 1 (Sever Frențiu) cu Marea Lojă Națională din România nr. 2 (Vladimir Boantă).

Capriel – Pe la 1937 era membru al lojii „România Unită” (București).

Cazasian³ – industriaș. Locuia în strada Londrei. Arestat în 1947. În masonerie este menționat⁴ în anul 1946 ca membru al unei loji din obediența Marii Loji Naționale din România.

Cercez, Alfred St. (București, 29 dec. 1897 – Paris, aprilie 1982), licențiat al Facultății de Drept, mare industriaș. Proprietar, împreună cu tatăl său, al Fabricii de tricotaje și filatură „Cercez” din București pînă la naționalizare (1948). Anterior anului 1930 a făcut parte din Liga „Vlad Tepeș”, grupare conservatoare condusă de Grigore Filipescu, desprinsă din Partidul Poporului al generalului Averescu. După mărturisirea lui A. C., gruparea își propusese aducerea pe tron a principelui Carol. Vicepreședinte al ATRICO. Arestat la 21 ian. 1952. Condamnat prin sentința nr. 1270 din 10 nov. 1953 la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare”. Deținut în Penitenciarele Jilava (1953-1954, 1964), Pitești (1954-1955), Văcărești (1959), Dej (1960-1961), Gherla (1963). Grațiat la 31 iul. 1964 prin Decretul Consiliului de Stat nr. 411/1964. A emigrat legal în Franța în 1970. În masonerie menționat în 1931 ca inițiat în loja „România Unită” (București) la propunerea lui George Grigoriu. În 1932 primește gr. 2 și 3 în același an. În 1936 cu gr. 18 și membru al lojii capitulare „Sf. Gheorghe” (București). La 2 sept. 1944 semnează procesul-verbal de redeșteptare a Marii Loji Naționale ce a mai fost semnat tot atunci de Constantin Carcalli, Mircea Ciupercescu și Alexandru Grigoriu. Ulterior acesta este semnat de Constantin Bellu și Constantin Pomponiu. În 1944 redeșteptat în loja „România Unită” nr. 1 (București)

cu nr. 6 în „Registrul matricol” al M. L. N. R. Cu nr. 2 în „Registrul lojii”. La acea dată avea gr. 32. La 11 mart. 1945, cu prilejul reconstituirii *Supremului Consiliu din România* i se acordă gr. 33. În 1945, după ce a fost o vreme prim supraveghetor, este ales Venerabil de onoare al lojii „România Unită”. În 1945 numit Mare Maestru și ajutor al Marii Loji Naționale. În 1945 numit Membru agregat al Supremului Consiliu din România. La 07 februarie 1948 ales Membru asociat al Supremului Consiliu din România. Cercez figurează pe un Tabel destinat informării Marilor Puteri Masonice din lume. Între 1950-1951 participă, la domiciliul lui Mircea Ciupercescu, împreună cu George Grigoriu, Mircea Ciupercescu, Sergiu Nenișor, Alexandru Grigoriu, Șerban Cosac și alții, la mai multe întâlniri cu caracter masonic. Avea gr. 30. În 1978 numit Suveran Mare Comandor al *Supremului Consiliu pentru România* (în exil).

Cercez, Sergiu (Chișinău, 1899 – ?), funcționar C.F.R. Locuia în București, str. Berzei nr. 14 bis. La 13 mart. 1947 este inițiat în loja „Steaua Polară” nr. 4 (București) cu nr. 679 în „Registrul matricol” al M.L.N.R.

Ciolac, Garabet – la 2 martie 1868 inițiat în loja „Steaua României”.

Ciomac, Cristian I. (București, 1912 – ?) – magistrat. Locuia în București, șos. Bonaparte nr. 20. La 29 ian. 1948 inițiat în loja „Steaua Polară” nr. 4 București cu numărul 1079 în Registrul Matricol al M.L.N.R. La 3 iunie 1948 cu gradul 2 tot aici.

Ciomac Simion (Focșani, 9 iulie 1903 – 1981) – medic. Locuia în București, str. Armenească nr. 12 bis. La 17 februarie 1947 este inițiat în loja „România unită” nr. 1 București cu nr. 607 în Registrul Matricol al M.L.N.R. și cu nr. 105 în Registrul lojii. La 6 iunie 1947 cu gradul 2 tot aici.

Ciuntu, Megherditz (Măgîrdici) – negustor. În 1871 intră în loja „Discipolii lui Pitagora” (Galați). În 1882 cu gr. 18, capitolul „Discipolii lui Pitagora” (Galați).

Ciuntu, Nicolae I. (Galați, 13.02.1914 – ?), locotenent colonel de aviație. școala primară „Visarion”. Studiile liceale la „Spiru Haret” (1932). școala de ofițeri de aviație din București (1933-1936), slt (1936), lt (1939), cpt (19-43), mr (1946), lt. col (1951). Brevetat pilot în 1935. Ofițer la Flotila 3 Aviație (1936-1937), pilot la Centrala de Instructie (1937), la Baza Aeriană Pipera (1937-1938), instructor de zbor și cd de Escadrilă (1939-1944), Gr. II Observații Aero al Armatei a IV-a (1945) pe frontul de Vest pînă în Cehoslovacia. Pe front: șeful biroului de operațiuni. Reîntors în Patrie este trimis, pentru o lună, la Flotila Informații Blaj și, de aici, instructor de zbor și șef al biroului instrucție la școala de Aviație București (1945-1946). În Divizia de Aviație la Biroul Instrucție București (1947) și în comandamentul Aviației (1947-1948). Trece, ulterior, ca șef al Biroului Mobilizări, instructor de zbor și șef de pilotaj la școala de pilotaj Buzău (1948-1950). În fine, șef al Biroului programări zbor din CFAM (1950-1952). Membru al Aeroclubului Regal al României (pînă la desființarea sa în anul 1947). Arestat la 13 martie 1952, este condamnat la trei ani închisoare pentru „neglijență față de securitatea statului”, ca urmare a evaziunii în Iugoslavia „titoistă” a unui avion Henkel 111 cu mai mulți „fugari” la bord. Detenția a efectuat-o la Constanța. A fost eliberat la 11 mart. 1955. Prin Decizia Tribunalului Suprem din 20.02.1969 a fost reabilitat.

În masonerie la 17 mai 1946 este inițiat în loja „România Unită” nr. 1 (București), cu recomandarea col. dr. Emanoil Victor și a generalului dr. Odiseu Apostol. Are nr. 498 în Registrul matricol al M.L.N.R. și nr. 85 în Registrul lojii. Despre pregătirea sa pentru inițiere își amintește: „dînsul [col. dr. Victor Emanoil] mi-a vorbit de francmasonerie, ca de o asociație cu principii democratice de Libertate, Egalitate, Fraternitate din cari au făcut parte la timpul lor N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti”. La 07 feb. 1947 cu gr. 2 tot aici. La 14 mart. 1947 cu gr. 3 tot aici. La 21 dec. 1947 participă la ședința solemnă cu ocazia „aniversării generalismului Stalin” (Din context rezultă că a fost o ținută de lojă, poate albă). La 03 ian. 1948 scrie: „am depus în cadrul lojii un jurămint de credință față de Republica Populară Română și legile ei”⁵. În febr. 1948 se transferă în loja „Libertatea” nr. 30 (București). În mart. 1948 avea deja gr. 14.

¹ Numele este scris și Kapri.

² Dintr-un Curriculum vitae depus de nepotul său, Nicolae Capri, rezultă că ar fi făcut parte din loja „Osiris”.

³ În unele documente numele este scris și Cazazian.

⁴ De masonul Mircea Ciupercescu.

⁵ Am făcut aici această mențiune deoarece a fost afirmată de col. Nicolae Ciuntu. Fără îndoială că jurămintul a fost depus concomitent de toți membrii Marii Loji Naționale din România.

Ordinul veteranilor de război

– 105 ani –

De curînd, la 29 aprilie s-au împlinit 105 ani de la înființarea, în 1902, a ordinului Veteranilor de Război din România. Cu acest prilej Asociația Națională a Veteranilor de Război din România a organizat o ședință comemorativă în frumoasa sală de festivități a Cercului Militar din București la care au fost prezenți veterani ai celui de-al Doilea Război Mondial. La această întrunire, onorată de prezența delegaților înaltelor foruri ale Armatei Române, generalul de armată (r) Marin Dragnea a rostit o vibrantă cuvîntare din care am reținut în continuare punctele cele mai semnificative legate de situația actuală a veteranilor de război din România.

Monument aflat în Cimitirul Armenesc din București închinat eroilor din Primul Război Mondial

Vorbitorul l-a omagiat pe regele Carol I sub egida căruia a luat ființă primul corp al veteranilor de război, la împlinirea a 25 de ani de la Războiul de Independență din 1877. De asemenea, vorbitorul a omagiat pe cei care cu prețul vieții au înfăptuit întregirea neamului în 1918, precum și pe aceia care au luptat în cel de-al II-lea Război Mondial.

Domnia sa a relevat că în 1990 erau în viață 900.000 de veterani, iar astăzi, după trecerea a doar 17 ani numărul lor s-a redus drastic, coborînd la 112.000. Subliniind cîntea și atenția de care se bucuraseră veteranii din 1877 și 1918, a reliefat faptul că actualii veterani, atîția cîți mai există, nu sînt apreciați așa cum s-ar cuveni: „După 13 ani de la intrarea în vigoare a Legii 44/1994, veteranii de război nu au fost încă împrietăriți”, a precizat vorbitorul.

Președintele A.N.V.R., generalul de armată Marin Dragnea a asigurat că veteranii susțin cu inima, propășirea patriei, indiferent de vremelnicii ei diriguitori: „Statornică caracterului nepolitic al asociației, reafirmăm loialitatea și respectul nostru față de toate instituțiile statului... Am susținut și susținem programele de guvernare ale tuturor guvernelor post-decembriste”.

Cuvîntarea s-a încheiat cu un judicios și convingător apel adresat atît conducătorilor cît și populației la unitate pentru a depăși dificultățile prezentului: „... Adresăm clasei politice, societății civile, întregului popor cel mai calduros și insistent apel la toleranță, la încetarea urii și vrășmășiei... și a vinătorii de vrăjitoare”.

Ziua Înălțării Domnului este dedicată cinstirii memoriei eroilor care – de-a lungul timpului – s-au jertfit pentru ne-am și țară. Oare nu s-ar putea acorda mai multă atenție, cinstire în faptă așa cum se întîmplă în multe alte țări, aceluia care au luptat pentru Patrie și încă supraviețuiesc? Dacă nu greșesc în mai puțin de un deceniu veteranii actuali se vor alătura camarazilor-eroi și vor fi comemorați post-mortem.

În acest context se cuvine să amintim jertfa ostașilor români de naționalitate armeană în cel de-al II-lea Război Mondial după cum menționează regretatul Bogdan Căuș, el însuși fost veteran de război, în cartea sa „Pe patul armei...”: Haig Aterian, Hagop Dobagian, Onnig Ceaparian, Sarchis Gr. Găină, Antranig Kricorian, Dicran Bedrosian, Agop Avakian, Stepan Garnichian, Pakrad Baltazarian, Atam Altokaian, Vazghen Hazarian, Sarah Torosian, Ștefan Tonchievici, Zaven Andonian, Cristea Zamcan, Ion G. Garabetian, Traian Ghiragosian, Antranic Chirorian, Sarkis Hekimian, Alexandru Antonovici, Abraham Bedrosian.

Să nu îi uităm niciodată!

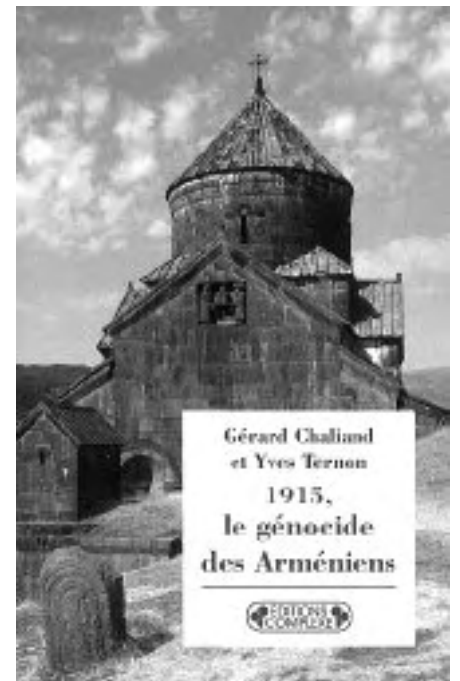
Lt. Col.(r) Agop BEZERIAN
Veteran de război

În Colecția „Historiques“ a editurii franceze *Complexe* a apărut anul trecut o ediție adăugită a lucrării **1915, le génocide des Arméniens**, avându-i ca autori pe doi reputați specialiști în domeniu: Gérard Chaliand și Yvès Ternon. Despre lucrările celui din urmă, unele traduse și în românește, am avut deja ocazia să scriem în paginile **Araratului**. Contrar aparențelor, cartea de față nu este una așa-zicând de popularizare, deși e adresată unui public mai larg decât acela al specialiștilor. Nu avem de-a face, pe de altă parte, cu prea multe contribuții istoriografice inedite în planul documentației sau al interpretării fenomenelor. Avem în schimb o sinteză a celor deja existente: o sinteză onestă, hiper-profesionistă a unui dosar istoric deschis, care continuă să dea multe bătăi de cap politicianilor europeni. Sînt binecunoscute preocupările lui Yves Ternon pentru istoria comparată a genocidului din secolul XX (știi că sună oribil dar...), iar situarea genocidului armenilor nu doar drept uvertură a crimelor în masă (Shoah, masacrele din Cambodgia, Kosovo, Rwanda ș.a.m.d.) ci și într-o zonă a refulatului european postcolonial deschide perspective de teorie geopolitică și nu numai care ar merita o discuție particulară. Revenind sau, mai bine zis, venind la cartea de față, trebuie

Cu Yvès Ternon și Gérard Chaliand, din nou despre Genocidul armenilor

spus, dacă mai era nevoie, că autorii posedă nu numai o cunoaștere în profunzime a istoriei armenilor, ci și o capacitate remarcabilă de analiză și sinteză, de extragere a ideilor și a structurilor istorico-mentale care au dus la catastrofa din 1915 (paginile despre instituția familiei armenice și despre viața comunitară a acestui popor sînt un exemplu între multe altele). Titlurile capitolelor din secțiunea „interpretativă“: **Geopolitique, Les Arméniens des provinces orientales, Le desmembrément de l'Empire ottoman, Le mouvement national armenien, Le nationalisme turc, La guerre** jalonează coordonatele unei viziuni asupra istoriei Genocidului. Secțiunea următoare – intitulată elocvent **Evidence** – grupează mărturiile oficiale (rapoarte diplomatice, unele secrete) despre Catastrofa publicate în cursul primului război mondial: documente germane, engleze și americane, urmate de un dosar al procesului unioniștilor și de cazul particular al naționalistului Tehlerian. Mă grăbesc să adaug că aceste pagini documentare, alături de zguduitorul secțiune foto

care le completează condamnă fără drept de apel orice opinie negaționistă. Nimeni, nici un istoric de bună credință, neghidat, adică, de o agendă politică interesată, nu va putea contesta, odată pus în fața lore, realitatea genocidară. Ca Probă într-un eventual proces actual, secțiunea e imbatabilă, și acesta îmi pare a fi meritul capital al cărții celor doi cercetători. Evident, autorii nu văd istoria în alb și negru: departe de a acoperi de oprobriu întreg poporul turc, ei subliniază, de câte ori au ocazia, gesturile de apărare a armenilor de către turcii de rînd, similare „drepturilor între popoare“ – apărători ai evreilor în perioada celui de-al doilea Război Mondial. Ultima secțiune a volumului - **Regards sur un solution finale** - trimite, nu întîmplător, la o paralelă între Shoah și Genocidul armenilor. Discuția se deschide aici, mai mult decât oriunde, asupra consecințelor genocidului și asupra implicațiilor juridice ale crimelor genocidare din secolul XX. Rediscutarea cazului armean în contextul mișcărilor anticoloniale de emancipare națională din „Lumea a Treia“ este umbră de o undă

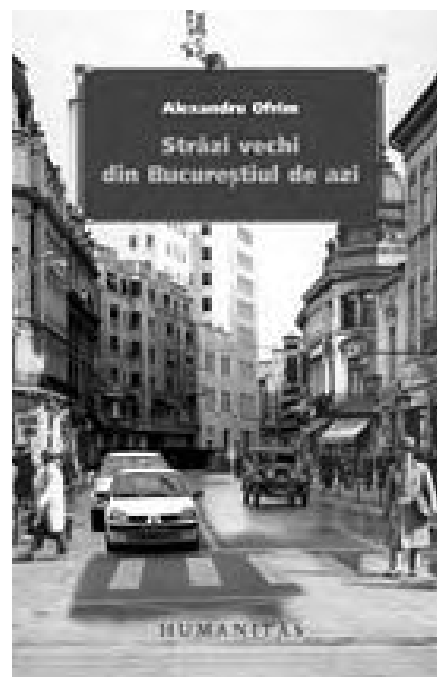

de pesimism: „Cette réhabilitation du Tiers monde n'aide, indirectement, les Arméniens qu'a demi. Leur situation particulière naguère fixes en Orient fait qu'ils n'appartiennent pas au Tiers-monde tout en n'appartenant pas à l'Occident au sens strict“. Într-adevăr, din cauza identității culturale aflate „între două lumi“ armenii nu se pot prevala, asemenea kurzilor spre exemplu, de un statut virtualmente la fel de profitabil. Pe de altă parte, diaspora armeană e considerată a fi fost, cel puțin pînă acum, inefficientă în lupta pentru recunoașterea internațională a genocidului: „Pourtant, si les différentes organisations nationales ont pleinement rempli leur fonction diasporique dans le cadre du maintien d'une identité, elles ont été, et cela se comprend, incapables d'offrir une alternative politique soit dans le sens d'une récupération éventuelle de territoires – ce qui, au moins sur le papier, semble être une de leurs revendications“. Pentru că, într-adevăr – scria Gérard Chaliand în 1980 - „On ne peut nier que l'information véhiculée concernant le scandale profond de ce génocide non reconnu par la république turque se situe dans le combat multiforme mené par le respect des „Droits de l'Homme“. Il importe que ce génocide soit partie intégrante de la conscience universelle. Et il serait juste qu'un Tribunal international le dénonce – bien que la chose paraît improbable. Aussi, l'un des objectifs des défenseurs des Droits de l'Homme est-il de mener à cet égard un travail d'information auprès des divers opinions publiques“. Și același Chaliand într-o postfață din decembrie 1990, cu puțin după emanciparea națională, post-sovietică a Armeniei: „Il reste aux éléments désireux que la diaspora puisse être non un conservatoire mais partie prenante à la fois de l'identité et de l'universel à faire un examen critique sans complaisance“. Au trecut 17 ani de atunci. Deși Genocidul armenilor a fost recunoscut ca atare încă de către subcomisia pentru Drepturile Omului a Națiunilor Unite (1986) și de către Consiliul Europei (1987), deși în ultimii ani a fost recunoscut mai multe țări europene, el continuă să fie negat de către statul turc. Mai mult, consecințele în plan juridic sînt, ca să spunem așa, mai mult decât problematice... Contrar aparențelor, rolul unor astfel de cărți precum cea semnată de către Chaliand și Ternon este unul însemnat. Ele contribuie suplimentar la delegitimarea discursului negaționist turc. Lipsit de suportul „argumentelor“ de ordin istoriografic, el rămîne unul pur politic, prin urmare – extrem de vulnerabil. Se cuvine, de aceea, să salutăm apariția unor asemenea lucrări ce reamintesc – cu rigoare, profesionalism și impecabilă argumentație persuasivă – unul dintre adevărurile tragice, încă neexorcizate ale istoriei ultimului secol.

Străzile Bucureștiului au amintiri

Editura *Humanitas* își răsfață cititorii cu o carte de lux, recent apărută: un splendid ghid în imagini și texte pe străzile vechiului București și în istoria lor. Semnată de universitarul bucureștean și antropologul Alexandru Ofrim, **Străzi vechi din Bucureștiul de azi** are la bază un concept al tinărului și dedicatului coordonator editorial Cătălin D. Constantin. Ioana Părvulescu, ea însăși autoare a unor foarte frumoase volume despre Bucureștii secolului XIX și cei interbelici semnează un captivant „cuvînt de întîmpinare“: „Străzile sînt făcute din case, din oameni și amintiri. Și din pași. Acesta este Bucureștiul pașilor noștri: îl puteți străbate în cîteva ore. Fără, măcar, să vă murdăriți pantofii de praf“. Cartea este presărată la tot pasul cu poze de epocă din Arhiva Muzeului Municipiului București și cu fotografiile ale zonelor vechi din orașul de azi oferite de Cătălin Constantin. Imaginile – în sepia, alb-negru sau color – deschid ferestre pline de pitoresc și nostalgie către timpuri apuse, însoțind textele (cam aseptic) de prezentare ale străzilor cu nume dispuse în ordine alfabetică, de dicționar: de la Strada Academiei la Strada Zarafi... De o parte – imagini ale orașului dispărut. De cealaltă –

imagini ale clădirilor și străzilor „supraviețuitoare“. Trecutul mort alături de trecutul viu... Privind ce a mai rămas din străzile de altădată, simți un fior pe șira spinării. Extrasele din lucrări ale evocatorilor și/sau ale martorilor de odinioară (Ion Ghica, D. Pașapoglu, C. Bacalbașa, Ulysse de Marillac, Emanoil Hagi-Moscu și ceilalți) colorează, la rîndul lor, plăcut memoria afectivă a iubitorilor de București. Nu lipsesc, desigur, din această panoplie policromă nici instanțele despre ceea ce am putea numi *dimensiunea armeană* a Capitalei: „Odinioară, în București armenii au constituit o comunitate etnică numeroasă și bine încheată. În secolul al XVII-lea mahalaua armeană se afla în afara orașului. În 1742 domnitorul Mihai Racoviță dă voie armenilor din oraș să își construiască o biserică de zid în **Ulița armeană**. Pe locul vechii biserici a fost ridicată în 1915 actuala biserică, situată la intersecția bulevardului Carol I cu Strada Armeană“. Sau: „Printre cei care au oferit un preț bun pentru fostele locuri ale Curții Domnești s-a aflat și bogatul negustor armean Emanuel Mirzaian, cunoscut sub numele de Manuc Bey. În anul 1808 acesta a construit unul dintre cele mai vestite ha-

nuri bucureștene, Hanul lui Manuc. (...) În această clădire s-a semnat pacea dintre ruși și turci, în urma războiului din 1806-1812“. Din fericire, lapidaritatea informativă a lui Alexandru Ofrim este fericit completată de fotografiile și reproducerile care salvează ceea ce Mateiu I. Caragiale ar fi numit „scumpul trecut“ al Bucureștilor. Imaginile fac toți banii.

Expoziția Nuni Dona și „Jurnalul unei fete greu de mulțumit“ de Jenny Acterian

Două evenimente majore consumate în această primăvară ne transpun în timp și spațiu și ne obligă la o frumoasă călătorie în balonul de săpun al vieții ce l-am risipit, cu generozitate uneori, în urma noastră. La sugestia bunului nostru prieten Barbu Brezianu am luat la pas drumul Căii Victoriei pentru a ajunge la Biblioteca Universitară Carol I, pe un traseu mult îndrăgit în tinerețea mea. Nu de multe ori am bătut străzile

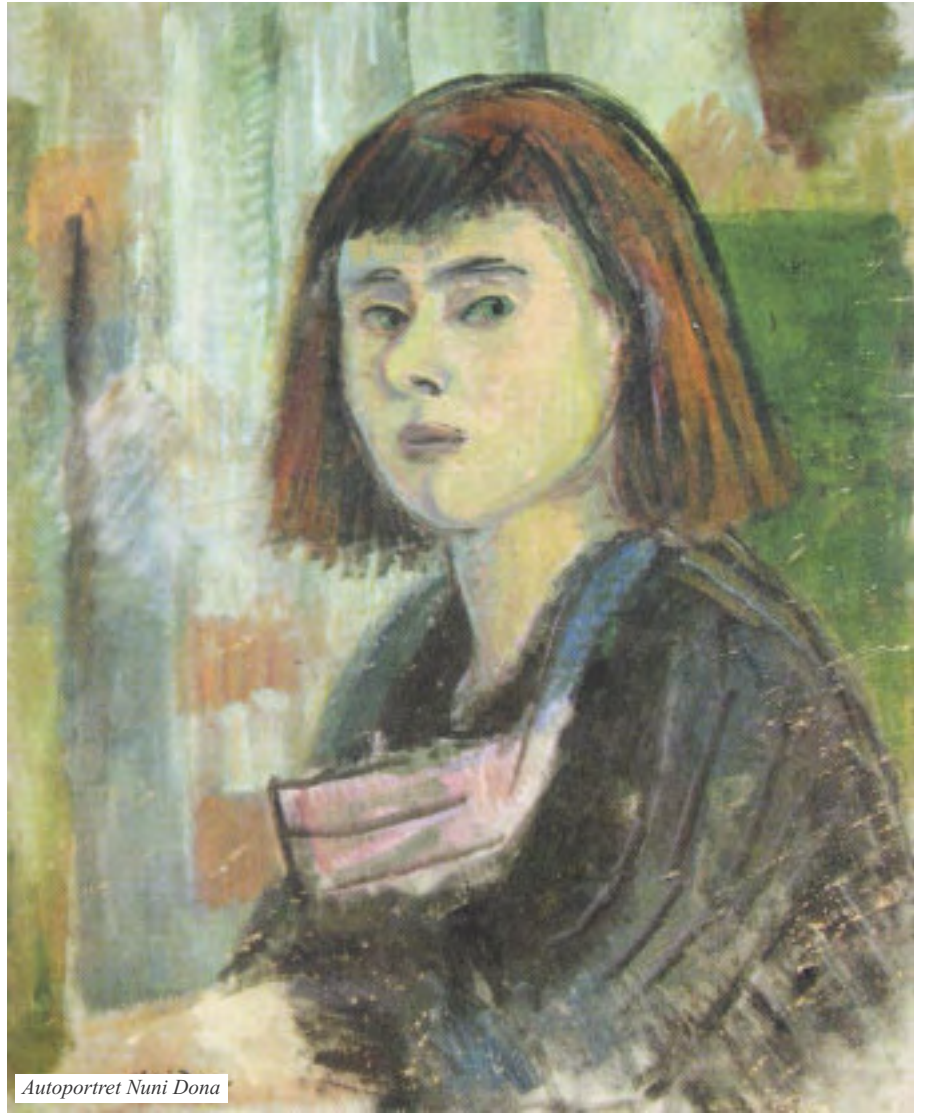
Gravură Jenny Acterian

spre și din preajma universității, nu de puține ori ne-am oprit pașii să tăifăsuim și polemizăm pe te miri ce subiecte la una dintre numeroasele locanțe din centrul mirificului nostru București. E greu de înțeles de către mai cei mai tineri de astăzi, care ori sînt prea grăbiți cu mașinile lor sau se lasă și ei seduși de minunile oferite de computer și telemobil, ce frumoase erau flanările noastre prin centrul Bucureștilor. Ce pline de miez și ce savoare aveau întâlnirile noastre prietenești dintre fete, la cofetăriile „Nestor“ sau „Anghelescu“. Sau cele în care îi însoțeam pe băieții la „Enescu“, „Dragomir“ sau chiar la „Capșa“. Prețurile nu erau atât de prohibitive cum cred că sînt astăzi cînd văd ce pustiu este prin vechile localuri. Probabil că actuala protipendadă s-a mutat în altă parte. Dar nu despre București încropesc eu aceste vagi impresii bucu-reștene. O sală de expoziție nouă, adăugită vechiului corp al bibliotecii, numită simandicos „Galateca“, fără să intuiesc bine și de ce, a adăpostit pentru doar două săptămîni o neașteptată expoziție. Cu atât mai dragă mie, cu cît aveam pentru prima oară în fața ochilor adunate laolaltă minunatele tablouri, uleiuri, acuarele, pasteluri, desene în peniță sau crochiurile unor lucrări în frescă pe care

buna și draga noastră Nuni Dona le-a realizat în cursul lungii vieți pe care bunul Dumnezeu i-a hărăzit-o. Am cunoscut-o pe Nuni Dona, prietena lui Jenny Acterian, acasă la frații ei, Haig și Arșavir. Care erau buni prieteni cu regretatul meu frate George, Jorjel, cum îi spuneam noi, și cu neasmuitul lor Barbu. Colegi la „Spiru Haret“, apropiați și de Radu Sighireanu și de Noica, în fine, o lume care azi nu mai este. Haig a

murit pe front, nu se prea știe bine unde și cum, Arșavir s-a dus și el, cumva fericit că a avut posibilitatea să publice cărțile lui Haig și teribilul jurnal al lui Jenny, care și ea, săraca s-a dus destul de tînără, pentru că mereu a fost îndrăgostită nebunește de cine nu trebuie. și nici nu merita. Nuni Dona, o fire senină și încrezătoare în ziua de mîine a reușit să învingă timpul cu seninătate. Bravo ei! Mica expoziție, nu chiar mică, dacă ar fi să enumerăm cele câteva zeci de lucrări, este foarte consistentă și plină de semnificații cred eu. Am apreciat cîteva nuduri expuse cam nepotrivit, chiar la intrarea în expoziție. Nu că așa fi eu pudică la anii mei, chiar dacă am practicat și eu nudismul la Movilă, Odessa și Balcik în tinerețea mea, dar așa, ca panotare, să zicem. Foarte frumoase și expresive trupuri de femei, pe una din

ele am cunoscut-o și eu, Rosi, era o ungueroaică zvăpăiată, s-a ținut și de capul lui Jorjel, bine că nu s-a legat la cap cu ea. Cel mai mult mi-au plăcut din expoziție peisajele și portretele. Care au deschis în mincutia cu amintiri, plină de parfumul vremurilor bune de altădată. Comuniștii aștia care au profitat de naivitatea și jemanfișismul nostru nu pot pricepe ce viață frumoasă era în România înainte de război. Nuni Dona a prins bine în insectarul ei nu doar portrete, dar și, mai ales, caractere. Cum să nu mă emoționez cînd mă uit pe pereți și văd acolo chipuri cunoscute sau altele atât de expresiv portretizate! și ce frumoasă era Nuni, Doamne, cu aerul ei simpatic ștregăresc era în stare să-i sucească gîtul și unui sucit cum era Petru Comarnescu! Am revăzut-o și pe profesoara de pian a lui Dan Grigore, inegalabila Florica Musicescu, sau băieții de odinioară. Ironicul jucător de bridge, Filip Lahovary sau talentatul dansator Trixi Checais, marele artist care a fost Eugeniu Drăguțescu, seamănă cu Mircea Eliade, din vremea cînd era înșurat cu Nina Mareș și locuia în *blockhausul* de pe Palade, care a avut atîta de suferit de pe urma comuniștilor. Și mătușile și bunica lui Nuni, ce păcat că locuința Cellei Delavrancea de lîngă

Autoportret Nuni Dona

Biserica Precupetii Vechi a devenit, cine și-ar fi închipuit așa o oroare, restaurant chinezesc. Ce elegantă putea să fie și Wanda, marea noastră pictoriță, să nu mă las copleșită de amintiri și să fac un fel de tabel de prezență. Peisajele au o doză de inefabil, crochiuri sau pasteluri care nu vor neapărat să fie frumoase. Ce mai rămîne peste ani din o privire aruncată spre lume? Prezent rămîne doar timpul, oamenii se duc, locurile

și peisajele se schimbă, nu ar mai fi pictat Nuni la Dușanbe și Weimar dacă nu se schimbau timpurile. Mă uit în caietul-catalog dăruit cu gentilețe de DI Florin Colonaș, care a fost sufletul acestei expoziții, și bag seama că Nuni Dona este născută pe 14 noiembrie, scorpion ca și mine. Da, așa e, a făcut școala centrală de Fete și a urmat Academia de Arte Frumoase din București la clasa lui *șirato*. Se simte cumva și în culorile ruginii folosite și de Nuni. Am lăsat la urmă cele trei lucrări care o înfățișează pe Jenny. O gravură, unde ochii ei vulturoși și sprîncenele orientale îi dau un aer sever cum nu era. Apoi un desen în tuș, unde apare lîngă o pictoriță astăzi uitată, Lucia Cosmescu, cumva mai senină și mediativ-contemplativă cum îi era felul. A citit enorm, putea să facă și filozofie, pentru care era dotată, s-a lăsat dusă de viață și de un amor păgubos. Cel mai mult mi-a plăcut o acuarelă din 1939, Jenny Acterian șezînd pe o sofa între perne, cu bluză de mătase și cu guler, așa cum se purta, cu același aer trist. Pare tăcută, pe cît de vorbăreată era cu cine îi era simpatic. Avea oroare de vulgaritate și prostie lîngă ea. „Jurnalul unei fete greu de mulțumit“, care a apărut tot acum la „Editura Humanitas“ se poate citi mai lesne în conjuncție cu lucrările acestei expoziții. Jurnalul devoalează trăirile unei sensibilități

veșnic în alertă și în același timp apetență pentru huzur și leneveală ce ar putea să vină și din descendența ei orientală. Nu făcea caz de asta, părinții ei din Constanța au fost negustori onorabili. Mi-a făcut o mare plăcere să citesc pagini pline de farmec din trecutul nostru și în aceleași timp să nu mă las copleșită de propriile mele amintiri legate de frumoasele imagini oferite de lucrările pictoriței Nuni Dona. Ar mai fi de căutat un

Jenny Acterian - acuarelă

alt desen desen cu Jenny pe care-l știam în colecția Dnei Guți Mociornița. Cine știe pe unde o fi azi, au și lucrările de artă destinul lor. Ca și oamenii. Azi sîntem și mîine nu. Felicitări tuturor pentru efortul depus și mulțumiri redacției revistei de cultură „Ararat“ care mi-a îngăduit aceste simple impresii de spectator al vieții.

Mioara CREMENE-ARSENESCU

Jenny Acterian și Lucia Cosmescu - tuș